

MÜTERCİM ÂSİM EFENDİ’NİN (1755-1819) ESERLERİ VE KAYIP AİLE KABRİSTANI

Ergün ÖZUSLU*

Özet

Gaziantep tarih içerisinde birçok âlim, müderris, şair ve hâfız yetiştirmiştir. Ancak, Antep’te yetişen bu ilim adamları hakkında yapılan çalışmalar çok sınırlı sayıdadır. Bu çalışmada, Gaziantep’li Mütercim Âsım Efendi’nin hayatı, eserleri ve kayıp aile mezarlığı tanıtılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Âlim, Mütercim Âsım, Gaziantep.

THE WORKS OF THE MÜTERCİM ÂSİM EFENDİ(1755-1819) AND THE LOST FAMILY CEMETERY

Abstract

He has trained many scholars, professors, poets and miseries in history in Gaziantep. However, the studies on these scientists who grew up in Antep are very limited. In this study, the life, works and lost family cemetery of the translator of Gaziantep, Âsım Efendi are introduced.

Keywords: Scholar, Mütercim Âsım, Gaziantep.

* İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Gaziantep. ergun.ozuslu@gibtu.edu.tr

Giriş

Gaziantep tarih boyunca bulunduğu bölgenin kültür ve medeniyet merkezi olmuş, geçmiş zamanlara damgasını vuran âlim ve edipler yetiştirmiştir. Bu özelliğinden dolayı, o çağlarda İslam dünyasının bilim merkezi olan Buhara şehrine nispetle “*Küçük Buhara*” olarak anılmıştır. XVII. yüzyılda Antep’i ziyaret eden Evliya Çelebi Antep’te sadece hadis-i şerif tedrisi yapılan yedi dârü’l- hadîs bulunduğunu belirtmiştir.¹ Gaziantep ilim ve irfan konusunda her zaman cazibe merkezi olmuş, tarih içerisinde birçok âlim, müderris, şair ve hafız yetiştirmiştir. Ancak Antep’te yetişen bu ilim adamları hakkında yapılan çalışmalar çok sınırlı sayıdadır. Bu sebeptendir ki Antep’liler geçmişlerinde büyük eserlere imza atmış âlimleri yeterince tanıma imkânı bulamamışlardır. Bu önemli şahsiyetlerden birisi de Mütercim Âsım olarak bilinen Seyyid Ahmet Âsım Efendi’dir. Büyük ve önemli çalışmaları olan ve padişahlar tarafından takdir görüp, ödüllendirilen Mütercim Âsım Efendi hakkında yapılan çalışmalar oldukça kısıtlı olup yayınlanmış eserlerini bilmediğimiz gibi birkaç yıl öncesine kadar mezar yeri dahi bilinmiyordu.

Mütercim Âsım Efendi'nin aile mezarlığı.

¹ Muhammed Tayyip Okiç, “Antep’li Fakih Mustafa Sait Efendi (1202 (?) – 1279/1787 (?) – 1862-3),”, *Gaziantep Kültür Dergisi*, Gaziantep, 1968, C. XI, s.171.

Mütercim Âsım Efendi'nin mezarının yerinin yeniden tespitinin hikâyesi oldukça ilginçtir. Tarafımızdan “*Gaziantep Hattatlar*” konusunda çalışma yapılırken, Şakir Sabri Yener'in “*Gaziantep Büyükleri Beşyüz Elli Yıllık Âlim ve Şairleri*” isimli eserinde Mütercim Âsım Efendi'nin 27 Kasım 1819 tarihinde vefat ettiği ve mezarının İstanbul Karaca Ahmet Mezarlığı'nda Harmanlık'tan Miskinler'e giden yolun sağındaki set üzerine defnedildiği² bilgisine ve Necmettin Şahiner'in 1997 yılında yayınlanan “*Türk Dilinin Mimarı Antebli Mütercim Âsım*” isimli eserinde Mütercim Âsım Efendi'nin mezarının kayıp olduğu bilgisine rastlamıştık.³ Acaba 1819 yılında vefat eden Mütercim Âsım Efendi'nin iki yüz yıllık mezarı ve mezar taşları duruyor muydu? İstanbul Karaca Ahmet mezarlığında, mezarlık yetkilileri ile görüşmeler ve iki gün boyunca aramalarımız sonucunda bir bilgiye ulaşamadık. Üçüncü gün tekrar mezarlıkta yukarıda belirttiğimiz eserde belirtilen yerde yaptığımız araştırmalarımız mezarlığı bilmediğimizden dolayı sonuç vermemişti. Karşılaştığımız yaşlı bir görevli bize ne aradığımızı sordu. Konuyu anlattığımızda bize bir yer tarif etti. Gittiğimiz yerde sivri kavuklu mezar taşı şahidesi dimdik ayakta bekliyordu. Mütercim Âsım Efendi'nin aile mezarlığı tam karşımızdaydı. Böylece Mütercim Asım Efendi'nin iki yüz yıllık mezar yeri yapılan araştırmalar sonucu bulunmuş vefatının iki yüzüncü yıl dönümünde tespit edilen mezar yeri bu makaleyle paylaşılmıştır.

1. Mütercim Âsım Efendi'nin Hayatı

Seyyid Ahmet Âsım Efendi, âlim, şair ve büyük bir dil bilginidir. Asıl adı Ahmet Âsım'dır. Semerkantlı Şeyh Osman'ın soyundan gelen şair Hulûsî Efendi'nin torunu ve Antep'in tanınmış âlim ve şairlerinden Antep Şer'iyye Mahkemesi başkâtibi, şair ve

² Şakir Sabri Yener, *Gaziantep Büyükleri Beş Yüz Elli Yıllık Âlim ve Şairleri*, Gaziantep Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi Yayınları, Gaziantep-1934, s.34.

³ Necmettin Şahiner, *Türk Dilinin Mimarı Antebli Mütercim Asım*, Şehitkamil İlçe Belediyesi, Kültür Müdürlüğü Yayınları, Gaziantep-1997, No: 6, s.92.

hukukçu Cenânîzâde Mehmet Efendi'nin oğludur. H. 1169 / M. 1755 yılında Antep'te Eyüpoğlu Mahallesi'nde doğmuştur.⁴ Mütercim Âsım'ın babası, Nazmü'l-Leal adlı bir sözlük yazar Şeyh Ahmet'in 5. kuşaktan torunudur. Asıl adı Mehmet Sait'tir. Mütercim Âsım Efendi'nin Hacı Emin, Osman Hulûsi ve Ayşe adında üç kardeşi vardır. Hacı Emin Efendi, Kıbrıs Mutasarrıfı İshak Paşanın babası, Sadrazam Mehmed Kadri Paşa ile Malatya Mutasarrıfı Rasim Paşa'nın dedesidir.⁵

Mütercim Ahmet Âsım Efendi Antep'te iyi bir eğitim görmüş olup Arapça, Farsça, hat ve dinî ilimleri kısa zamanda kavramıştır. Çok zeki ve kabiliyetli olan Âsım Efendi her üç dilde de manzumeler yazmış, kısa zamanda bulunduğu bölgede meşhur olmuştur.⁶ Sünbülzâde Vehbi Efendi Burhan-ı Katı tercümesine yazdığı takrizde “*Her fende mahareti zahir ve fadl ve recahati bahir ve elsinei selasede şiir ve inşaya kadir, ulemayı zamanın ercümendi rehberi bülendi*” diye övmüştür.⁷

Mütercim Âsım Efendi, ilk eğitimini Antep'te Necip Abdullah, Hacı Ömerzâde Hafız, Şafîzâde Hacı Ahmet ve Hacı Mehmet Efendilerden almıştır. Sarf ve nahvi Hacı Ömerzâde Hafız'dan, kelam ve hadis ilmini Şafîzâde Hacı Ahmet ve kardeşi Mehmet Efendilerden, şiir, inşa, edebî ilimler ve Fars edebiyatını babası Cenânîzâde Mehmet

⁴ Cemil Cahit Güzelbey, “Gaziantep Hattatları, Hakkakları ve Ressamları”, *Sabah Günlük Siyasi Bağımsız Gazete*, Gaziantep, 25 Mart 1983, Sayı: 6998, s. 2.; Cemil Cahit Güzelbey, *Cenaniler*, Ufuk Matbaası, İstanbul-1984, s. 41.

⁵ Güzelbey, *Cenaniler*, s. 26 – 27; Cemil Cahit Güzelbey, “Cenaniler ve Cenani Mehmet Efendi”, *Gaziantep Kültür Dergisi*, 1967, C. X, Sayı: 214, s. 20.; Halil İbrahim Yakar, *Antepli Divan Şairleri*, Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Gaziantep-2015, s. 147.

⁶ Lokman Taşkesenlioğlu, “Mütercim Âsım Efendi “Ebü'l- Kemal es- Seyyid Ahmed Asım (1755-1819) Lügatçilerin En Büyüğü, el-Allâme”, *Geçmişten Günümüze Türkçe'ye Hizmet Edenler*, Nobel Bilimsel Eserler, 2016, s.318.; Ömer Sait Türkmen, Asım Tarihi'nin Birinci Cildinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Gaziantep-2016, s.20.; Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul-1969, C. I, s. 54 – 60.

⁷ İnal, a.g.e., s. 54 - 60.

Efendi'den, Kilisli şair Ruhi Mustafa Efendi'den ve Hacı Hasanzâde'den öğrenmiştir.⁸ Yetişmesinde Antep'in büyük âlimlerinden Necip Abdullah Efendi'nin önemli katkısı olmuştur.⁹

Gaziantepli Halk Bilimi Araştırmacısı Cemil Cahit Güzelbey, Muhitü'l-maarif adlı ansiklopedide, Mütercim Âsım Efendi ile ilgili bölümde öğretmenlerinden söz edilirken “hattı, Hasanzâdeden” öğrendiğinin yazılı olduğunu belirtmekte¹⁰ ve Ahmet Âsım ismini taşıyan mührünün de bir hattat elinden çıkmış kadar güzel olduğunu ifade etmektedir.

Ahmet Âsım Efendi bir süre babasının ikinci kâtip olarak bulunduğu mahkemede çalışmış, daha sonra Antep Sancakbeyi Nurî Mehmet Paşa'nın divan kâtipliğini yapmıştır.¹¹ Şaban 1222 (Ekim 1807)'den başlayarak vakanüvislik de yapmıştır.¹² Mehmet Nurî Paşa'nın idam edilme hükmü çıkması üzerine Kilis'e kaçmak zorunda kalmış, bütün malını ve servetini kaybetmiş, sıkıntıya düşmüş ve kütüphanesi yağma edilmiş,¹³ orada 8 ay kaldıktan sonra tekrar Antep'e dönmüş ve 34 yaşında iken h. 1204 / m. 1789'da daha iyi imkânlarda çalışmak için İstanbul'a gitmiştir.¹⁴

Mütercim Âsım Efendi İstanbul'da, Reisü'l-Küttâp ve Vakanüvis Vâsıf Efendi vasıtasıyla Kazasker Tatarcık Abdullah Efendi'ye intisâp etmiş, onun yardımıyla 1796'da müderris unvanını almış ve bir süre Molla Gürani medresesinde müderrislik yapmıştır.

⁸ Güzelbey, Gaziantep Hattatları, Hakkakları, 1983; Recep Dikici, “Osmanlı Dönemi Gaziantepli Alimler”, *Gaziantep'te Dini Hayat, Uluslararası Gaziantep Alimleri ve Gaziantep'te Dini Hayat Sempozyumu Bildiri Metinleri Kitabı*, Gaziantep-2017, s. 223; İnal, a.g.e., s. 54 – 60; Dikici, a.g.e., s. 223.

⁹ Güzelbey, *Cenaniler*, s. 41- 42; Dikici, a.g.e., s. 223.

¹⁰ Güzelbey, Gaziantep Hattatları, Hakkakları, s. 2.

¹¹ Güzelbey, *Cenaniler*, s. 42,45; İnal, a.g.e., s. 54 – 60.

¹² Türkmen, a.g.e., s. 3; Taşkesenlioğlu, a.g.e., s. 318-322; Yakar, a.g.e., s. 147.

¹³ Mahmut Çınar, “Merahu'l-Meali fi Şerhi'l Emali Eseri Bağlamında Mütercim Asım Efendi'nin Kelami Görüşleri”, *Gaziantep'te Dini Hayat, Uluslararası Gaziantep Alimleri ve Gaziantep'te Dini Hayat Sempozyumu Bildiri Metinleri Kitabı* Gaziantep, 2017, s. 597; Güzelbey, Gaziantep Hattatları, Hakkakları, s. 2.

¹⁴ Türkmen, a.g.e. s.3.

Mütercim âsım Efendi, Fadlacızâde Hacı İsmail Efendi'nin kızı Kerime hanımla evlenmiştir. İsmail Nevres ve Hamit isimli iki oğlu vardır.

Mütercim Âsım Efendi'nin oğlu Hamit Efendi, Arapça ve Farsça'daki mahareti sebebiyle bir müddet Bâb-ı Âlide çalışmış, kâtiplere Beşir Ağa Camii'nde Arapça ve Farsça dersler vermiştir. 1820'de baş mukataacı kâtibi, bir yıl sonrada Gurabâ-i Yemîn kâtibi olmuştur. Babasının çevirdiği Kamûs Tercümesi'ne yardımcı olmuştur.¹⁵ Daha sonra Üsküdar'da inzivaya çekilmiş ve 25 Zilkade 1258 (M. 1842)'de vefat etmiştir.¹⁶

Mütercim Âsım Efendi'nin kendisine ün kazandıran eserleri Arapça ve Farsça iki sözlüğüdür. (Tibyan-ı Nafi der Terceme-i Burhan-ı Katı ve Kamus-Tercümesi) Âsım Efendiye mütercim unvanını verdiren en önemli kitap, Şirazlı Mecdüddin Firuzabadî'nin "*Kâmûsu'l-Muhît*" olarak bilinen Arapça sözlüğünün "*el-Okyanusu'l-Basit fi Tercemeti'l-Kâmûsu'l-Muhît*" adlı çevirisidir.¹⁷ Bu çevirilerden sonra Mütercim Âsım adını almıştır. 1791'de Muhammed Hüseyin b. Halef-i Tebrîzî tarafından yazılan Farsça sözlük olan Burhan-ı Katı'yı Türkçe'ye tercüme etmeye başlamış, tercümeyi altı yılda bitirmiş ve 1797'de Sultan III. Selim'e sunmuştur. Padişah bu çalışmayı çok beğenmiş, Âsım Efendi'yi bir medrese rüusu, bir ev ve 300 kuruş maaşla ödüllendirmiş ve ailesini İstanbul'a getirmesine müsaade etmiştir. Fakat, padişahın kendisine olan bu teveccühünü kıskanan Şeyhülislam Atâullah Efendi ve hocası Mehmed Münip Efendi, Âsım'ın bu maaşı almasına engel olmuşlardır.¹⁸ Maaş tahsisini takiben, Rumeli Pravadi kazası arpalık olarak verilmiş olmasına

¹⁵ Dikici, a.g.e., s. 225; Yakar, a.g.e., s. 147.

¹⁶ Güzelbey, *Cenaniler*, s. 54-56.

¹⁷ İsmail Erdoğan, "Mütercim Asım Efendi'nin Sözlüklerinde Yer Alan Bazı Felsefi Kavramlar", *Gaziantep'te Dini Hayat, Uluslararası Gaziantep Alimleri ve Gaziantep'te Dini Hayat Sempozyumu Bildiri Metinleri Kitabı*, Gaziantep-2017, s. 529.

¹⁸ Türkmen, a.g.e., s. 3; Taşkesenlioğlu, a.g.e., s. 318-322; Yakar, a.g.e., s. 147.

rağmen istifade edememiş ve padişahın aşağıdaki manzume ile yardım istemiştir.¹⁹

Mütercim Âsım'a ait olan manzume şöyledir:²⁰

Nimet-i hazret-i Sultanı enâm

Kılmadı şimdiye dek Âsım'ı ac

Arpalık emrin hem kendi verdi

Eylemez muhyisini gayre muhtâc

Şair Safvet bu durum için şöyle demektedir:²¹

Değil kim arpalık cuz'i maişet vermedi eyvâh

Mütercim Âsım etmişken niyaz ibn-i Semâniden²²

Fakat İzmir'e molla oldu ol nihri-ri bî-hemtâ

Cem'i fende mâlumatı çokken Kastelânîden

Mütercim Asım Efendi, h. 1213 / m. 1798'te Arapça- Türkçe manzum lügat olan *Tuhfe-i Âsım'ı da* yazmıştır. Bunun ardından peygamber efendimizin hayatını ve savaşlarını konu alan Halepli İbrahim Efendi'nin *Siyer-i Halebi'sini* Türkçe'ye tercüme etmiş ve III. Selim'e sunmuştur. 1802'de hacca gitmiş, Arap âlimlerinden Necdettin Firûzabâdî'nin altmış bin maddeden oluşan Kamûs'unu tercümeyle 1805'te başlamış, beş yıl üzerinde çalıştıktan sonra h. 1225 / m. 1810 yılında bitirerek Sultan II. Mahmud'a takdim etmiştir. Padişah, Mütercim Âsım'ı âlimlikte bir aşama sayılan Süleymâniye müderrisliğine yükseltmiş, daha önce yanan evinden çok daha mamur bir ev ile ödüllendirmiş, ayrıca Selanik kadılığına da atamıştır. H.

¹⁹ İnal, a.g.e., s. 54-60.

²⁰ Güzelbey, Gaziantep Hattatları, Hakkakları, s. 2.

²¹ İnal, a.g.e., 54-60.

²² Semâni: Şeyhülislam Samâni zâde Ömer Hulûsi Efendi.

1229'da (Haziran 1814) Selanik mollası olmuş ve bu görevde vefat edinceye kadar bulunmuştur.²³

Mütercim Âsım Efendi başarısını en çok sözlükçülük alanında göstermesine rağmen, vakanüvis sıfatıyla yazdığı iki ciltlik *Tarih-i Âsım*'ı ve yaptığı tercümelemlerle tarih alanında da adını duyurmuştur. Burhan-ı Katı'nın önsözünde bulunan, en tanınmış gazeline *Sünbülzâde Vehbî* bir nazire yazmıştır. Asım Efendi'nin bestelenmiş bazı şiirleri de bulunmaktadır.²⁴

Mütercim Âsım, Selânik'ten döndükten kısa bir süre sonra veba nedeniyle Üsküdar Nuh Kuyusu'ndaki evinde 9 Safer 1235 (27 Kasım 1819) tarihinde vefat etmiş ve Karacaahmet Mezarlığı'nda Harmanlık'tan Miskinler'e giden yolun sağ tarafındaki set üzerine defnedilmiştir. Oğulları kendinden az evvel ölen Müderris İsmail Nevres ve Hamid Efendi ile eşi Kerime Hanımın da mezarları aynı yerde bulunmaktadır.²⁵ Mütercim Âsım Efendi'nin eşi Kerime Hanım h. 1259 / m. 1843 yılında vefat etmiştir.²⁶

2. Mütercim Âsım Efendi'nin Eserleri²⁷

2.1. EI-Okyanusu'l-Basit fi Tercümetü'l-Kamûsu'l-Muhît

Arapça'dan Arapça'ya bir sözlük olan Okyanus, Arap âlimlerinden Fâzıl-ı bî-Medânî (Mecdüddin Firuzâbâdi)'nindir ve altmış bin maddeden oluşmaktadır. Mütercim Âsım, eseri Türkçe'ye çevirirken Arapça aslını olduğu gibi aktarmamış, başka kaynaklardan yararlanarak maddelere önemli katkılarda bulunmuştur. Mütercim Âsım Efendi, eserine yazdığı ön sözünde, "*Dört yüz elli yıldan beri*

²³ Türkmen, a.g.t., s.20.; Taşkesenlioğlu, a.g.e., s. 318-322.

²⁴ Taşkesenlioğlu, a.g.e., s. 318-322.

²⁵ Bu mezarlar tarafımızdan 2017 yılında fotoğraflanmış ve kitabeleri Prof. Dr. Halil İbrahim Yakar tarafından okunmuştur.; Yakar, a.g.e., s. 147; Yener, a.g.e., s. 34.

²⁶ Güzelbey, *Cenaniler*, s. 44.

²⁷ Yakar, a.g.e., s. 126.

hiçbir âlimin bu kitabı çevirmeyi göze alamadığını ve bu bahtiyarlığa kendisinin ulaştığını” belirtmiştir.²⁸

2.2. Tibyân-ı Nâfi’ der-Tercüme-i Burhân-ı Katı’

Tebrizli Hüseyin bin Halef ’ten çevrilen bu eser, Farsça’dan Farsça’ya bir sözlüktür. Eser III. Selim’e sunulmuştur. Padişah bu eserin Matbaa-i Âmire’de bastırılarak matbu nüshaların kendisine verilmesini istemiştir. Eserde astronomi, hekimlik, felsefe, tasavvuf, nücum ile ilgili bilgiler ve genel terimler yer almaktadır. Âsım Efendi, eseri çevirirken Farsça aslına bağlı kalmamıştır. Sözlüğü başka kaynaklarla da karşılaştırarak daha sağlam bir eser ortaya çıkarmıştır. Farsça kelimelere Türkçe karşılıklar göstermiş, bu karşılıkları titizlikle seçmiştir.²⁹

2.3. Tercüme-i Siyer-i Halebî

Peygamberimiz (s.a.v.)’in hayatını ve savaşlarını konu almaktadır. Bu eser, Ragıp Paşa’nın hocası olarak tanınan, aslen Halepli İbrahim Efendi’nin telifi olup Âsım Efendi tarafından tercüme edilmiştir.

2.4. Merâhü’l-Mealifi Şerh-i Kasideti’l-Meâli

Dinî bilgiler ve inanışları konu alan bir eserdir. Kasidenin metni, Sirâceddin Ali bin Osman’ın itikâdî meselelerini beyan eden Emâli Kasidesi ismiyle şöhret bulan manzumedir. Âsım Efendi tarafından Türkçe’ye tercüme edilmiş ve şerh olunmuştur. İstanbul Dersaadet Matbaası’nda h. 1304 / m. 1886’da basılmıştır.

2.5. Tuhfe-i Lugat-i Arabiye (Tuhfe-i Âsım)

Tuhfe-i Lugât-ı Arabiyye, ilme yeni başlayanlarla orta derecede bilenlerin Arapça öğrenmelerini kolaylaştırmak için yazılmıştır. XIX. yüzyıl şairlerinden Esad Muhammet Efendi tarafından şerh edilmiştir.

²⁸ Erdoğan, a.g.e., s. 531.

²⁹ Yakar, a.g.e., s. 126.

2.6. Âsım Tarihi (Tarih-i Osmanî/ Tarih-i Asım)

Zamanın vakalarını içeren iki ciltlik bir eserdir. 1806-1808 tarihleri arasında anlatılmaktadır. Zıstov Antlaşması'yla başlayan ve h. 1223 / 28.7.1808 yılında II. Mahmut'un tahta çıkışına kadarki olayları ruznâme³⁰ biçiminde yazmıştır. h. 1284 yılında İstanbul'da basılmıştır.

2.7. Tercüme-i muzhirü't-Takdis bi Hurûc-i Taifeti'l-Fransis

Şeyh Abdurrahman Cebertî'nin kaleme aldığı ve Fransızların Mısır'a girişlerine ait olayları anlatan eserin tercümesidir.

2.8. Manzumeler

Mütercim Asım'ın şiirleri Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

2.9. Makale-i İstibsâr-amîz Der Beyan-ı Âmeden

İngilizlerin İstanbul'a gelişi anlatılmaktadır.

2.10. Tercüme-i Milel ve Nihal

Mezhepler hakkında bilgiler ihtiva eder. İstanbul Mahmut Bey Matbaası'nda h. 1304 / m. 1906 tarihinde basılmıştır.

2.11. Hayatiyye-Şafiye Tercümesi

Arapça hakkındadır. İstanbul Matbaa-i Amire'de h. 1290 yılında basılmıştır.

2.12. Numune-i İnşa

İnşa örneklerini ihtiva eder. İstanbul Mihran Matbaası'nda h. 1301 yılında basılmıştır.³¹

2.13. Silsile-i Nesebi'n-Nebi

İslam tarihi hakkındadır.

³⁰ Günlük olayların yazıldığı defter.

³¹ Yakar, a.g.e., s. 131.

2.14. Risale fi'l-İradeti'l-Cüz'iyeye

Kelam ilmi hakkındadır. İstanbul Matbaa-i Amire'de h. 1285 yılında basılmıştır.

2.15. Mesailü'l-Enzar li-Temyizi'l-Efkâr

Ansiklopedik bilgiler ihtiva etmektedir.

2.16. Terceme-i Şerh-i Kasîdetül-Halebî

Siyer hakkındadır.³²

2.17. Yevm-i Müsevvedât

Günlük notlardan oluşmaktadır.

3. Mütercim Asım Efendi'nin Aile Mezarlığı

Mütercim Asım Efendinin Mezar Taşı Kitabesi (Mezar Numarası: 5467):³³

“Velini'am-ı daru'l-muttakin haza kabrun fazılı'z-zeman u vahidu'd-deveran mutercimu'l-kamusu'l-muhitive'l- burhani'l-kati' ve mutercimu's-siyer'ul-manzumetu'l-Halebi ve şarihi manzumetu'l-emali ve sahibi't-tesaniffi'l-fununi'l-mutenevviatia'navalidena ve istedana Ebi'l-Kemal'ul-Hac Es-Seyyid Ahmed Âsım El-Ayıntabel-me'mur fi tahriri vakayi'i'd devletü'l- Mahmudiyyetü'l-Osmaniyyetus abı kan rahmetullahi aleyhi ila yevmi'l-beka. li-ruhi el-Fatiha 9 Safer fi sene 1235”

³² Yakar, a.g.e., s. 129.

³³ Mezar taşı kitabeleri Prof. Dr. Halil İbrahim Yakar tarafından okunmuştur.

Günümüz Türkçesi ile: “Bu mübarek kabir zamanının faziletli adamı devrin mümtaz şahsı El’kamus, El’muhit, Burhan-ı katı, siyer-i halebi mutercim-i Kaside-i email şerhi, çeşitli ilimlerdeki eserlerin sahibi, babamız üstadımız Osmanlı devletinin eski vakanüvisi Antepli Elhac Seyyid Ahmet Asım Efendinin kabridir. Cenabı hakkın rahmeti kıyamet gününe dek üzerine olsun. Ruhuna El- Fatiha.1235”³⁴

³⁴ Güzelbey, Cenaneler, s. 43- 44.

Mütercim Âsım'ın hanımı Fadlacızâde Hacı İsmail Efendi'nin
kızı Kerime Hanım'ın mezar taşı kitabesi (Mezar Numarası: 5471)

Huve'l-Baki

*Âsım Efendi merhumun halîle-i muhteremeleri merhûme ve
magfurilehu cennet-mekân firdevs- i aşıyan Kerime Hanım'ın ruhu
için el-Fatiha 25 ??? fi sene 1259*

Mütercim Asım'ın oğlu İsmail Nevres Efendinin mezar taşı kitabesi (Mezar Numarası: 5461)

Mütercim Asım'ın oğlu İsmail Nevres Efendi'nin mezarı

El Fatiha

Ve huve'l-gafuru'r-rahim

Ve huve'l-avuffu'l-kerim

Kad intekale ila rahme rabbihi'r-rahim

Es-Seyyid İsmail Nevres ibn'us-

Seyyid Ahmed Asım gaferullah

Ve ahseni ileyhi ve afad

Subbanne³⁵ rahmetu aleyhi âmin

Fi 10 Muharrem sene 1235

³⁵ Sübbane kelimesi mezar taşında okunamamış bu kelime Güzelbey, Cenaniler, s. 44'ten alınmıştır.

Mütercim Asım Efendinin oğlu Hamid Efendi'nin hanımı
Safiye Hanım'ın mezarı (Mezar Numarası: 5469)

Huve'l-Baki

Merhum Asım Efendizade Hamid Efendi

Merhumun halile-i muhteremeleri merhuma

Mağfired-nişan aleyha'r-rahmeti

ve'l-gurfani Safiyye Hanım'ın ruh-ı şerifi

icin ve kaffe-i ehl-i imanın ervahları için

lillahi el-Fatiha selh-i Ramazan sene 1262

Mütercim Âsım'ın oğlu Hamid Efendi'nin mezarı (Mezar Numarası: 5468)³⁶

Huve'l-Baki

*Ah kim göçtü yine bir³⁷seyyid u vala neseb
Yani kim Hamid Efendi mazhar-ı fazl-ı ecel
Bu el-Kemal Âsım Efendi zade idi zat-ı pak
Zahir idimislin hemcu bî-bedel
Taat iderek gecirmiş idi omrun heman
Ravzasın ide munevver hazret-i Hak azze ve cel
Zuhd u takva ile mevsuf fazlı kemal eyledi ol
Ragbet etmezdi cihana eyledi kat'-ı emel
Ruhunu Firdevsde gören bir melek tarih dedi
Azle Hamid Efendi arş-ı rahmanı mahal
Lillahi el-Fatiha
Fi Sene 1250*

³⁶ Bu kitabe Prof. Dr. Halil İbrahim Yakar tarafından okunmuştur. Okunamayan yerler koyu harflerle verilmiştir. Cemil Cahit Güzelbey kitabeyi daha önce okuyan Hikmet Turhan Dağlıoğlu'nun notları arasından çıktığını belirtmiş, eksik bölümler bu kaynaktan tamamlanmıştır.

³⁷ Güzelbey, Cenaneler, s. 56. (Koyu ibareler bu kaynaktan ilave edilmiştir).

Hamit Efendi'nin kızı Emine hanımının mezar taşı kitabesi

Hamid Efendi'nin kızı Emine Hanım'ın mezarı (Mezar Numarası: 5465)

Huve'l-Baki

Hamid Efendi merhumun duhter-i pakizesi

Hem Süleyman bey'in zevcesi ceddi Asım Efendi ah

Gul-ruhların bad-ı fena pejmürde kıldı ez-kaza

Ol gevher-i alem-baha etti cihandan azm-i rah

Suz-ı firak-ı maderi haşre dek yansa yeri

Kan ağlasın ins u peri carhın yuzu olsun siyah

Terk etti bu dār-ı gamı tuttu cihanı matemî

Hūr ola ya Rabpur nur ede kabrin ilah

Tarih-i hier u firkatî iki yuz alltmış iki idi

Emine Hanım pek genc idi kıldı şebi cilve-gah

Rızaen lillahi Teala el-Fatiha Sene ...

Sonuç

Mütercim Asım Efendi XVIII. yüzyılın ikinci yarısı 19. yüzyılın başlarında yaşamış Gaziantepli âlim, şair, hattat olan kâtiplik ve vakanüvislik yapmış bir devlet adamı olup Tibyân-ı Nâfi'der Terceme-i Burhân-i Kâtı eseri tercüme edip III.Selim'e sunduktan sonra Mütercim Âsım adıyla ünlenmiştir. Gaziantep'in yetiştirdiği önemli şahıslardan biri olan Âsım Efendi 9 Safer 1235/ 27 Kasım 1819 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Kaynaklarda mezarının İstanbul Karaca Ahmet Mezarlığı'nda bulunduğu belirtilmesine rağmen bu devlet adamının mezar yeri bilinmemekteydi. Yaptığımız bu çalışma ile ölümünden iki yüz yıl geçen Âsım Efendi'nin aile mezarlığı tarafımızdan tespit edilmiştir. Mütercim Âsım Efendi'nin kabri Karaca Ahmet Mezarlığı Nuh Kuyusu Caddesi üzerindeki Harmanlık Kapısı'ndan 445 adım ileridedir.Aile mezarlığında 13 kabir bulunmakta olup bunlar hanımı, çocukları, gelinleri ve torunlarının mezarlarıdır.Bu mezarlar üzerindeki kitabeler okunmuş Gaziantep için önemli bir şahsiyet olan devlet adamının biyografisine katkıda bulunmuş ve Gaziantep'linin hemşerileri bu önemli devlet adamını tanımları sağlanmıştır.

Kaynakça

- Çınar Mahmut, *Merahu'l-Meali fi Şerhi'l Emali Eseri Bağlamında Mütercim Asım Efendi'nin Kelami Görüşleri*, Gaziantep'te Dini Hayat, Uluslararası Gaziantep Alimleri ve Gaziantep'te Dini Hayat Sempozyumu Bildiri Metinleri Kitabı, Editörler: Erol Erkan, M. Raşit Akpınar, Hacer General, Gaziantep, 2017.
- Dikici Recep, *Osmanlı Dönemi Gaziantep'li Alimler*, Gaziantep'te Dini Hayat, Uluslararası Gaziantep Alimleri ve Gaziantep'te Dini Hayat Sempozyumu Bildiri Metinleri Kitabı, (Ed.) Erol Erkan, M. Raşit Akpınar, Hacer General, Gaziantep, 2017.
- Erdoğan İsmail, *Mütercim Asım Efendi'nin Sözlüklerinde Yer Alan Bazı Felsefi Kavramlar*, Gaziantep'te Dini Hayat, Uluslararası Gaziantep Alimleri ve Gaziantep'te Dini Hayat Sempozyumu

Bildiri Metinleri Kitabı, Editörler: Erol Erkan, M. Raşit Akpınar, Hacer General, Gaziantep, 2017.

Güzelbey Cemil Cahit, *Cenaniler ve Cenani Mehmet Efendi*, Gaziantep Kültür Dergisi, C. X, Sayı: 214, Gaziantep, 1967.

Güzelbey Cemil Cahit, *Gaziantep Hattatları, Hakkakları ve Ressamları*, Sabah Günlük Siyasi Bağımsız Gazete, Sayı: 6998, 25 Mart 1983.

Güzelbey Cemil Cahit, *Cenaniler*, s. 41, Ufuk Matbaası, İstanbul, 1984.

İnal Mahmut Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, C. I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1969.

Okiç Muhammed Tayyip, *Antepli Fakih Mustafa Sait Efendi*, (1202 (?) – 1279/1787 (?) – 1862-3), Gaziantep Kültür Dergisi, C. XI, Gaziantep, 1968.

Şahiner Necmettin, *Türk Dilinin Mimarı Antepli Mütercim Asım*, Şehitkamil İlçe Belediyesi, Kültür Müdürlüğü Yayınları, No: 6, Gaziantep, 1997.

Taşkesenlioğlu Lokman, *Mütercim Asım Efendi “Ebü'l- Kemal es-Seyyid Ahmed Asım” (1755-1819)Lügatçilerin En Büyüğü*, el-Allâme, Geçmişten Günümüze Türkçe'ye Hizmet Edenler, Nobel Bilimsel Eserler, 2016.

Türkmen, Ö.S, *Asım Tarihi'nin Birinci Cildinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi*, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih An Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2016.

Yakar Halil İbrahim, *Antepli Divan Şairleri*, Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Gaziantep, 2015.

Yener Şakir Sabri, *Gaziantep Büyükleri Beş yüz Elli Yıllık Alim ve Şairleri*, Gaziantep Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi Yayınları, Gaziantep, 1934.